

A KIVÁLASZTÓDOTT NÉP – A ZSIDÓ SIKER RÉGI MAGYARÁZATAI (II.) GENETIKAI ELMÉLETEK

ÍRTA: [BOLGÁR DÁNIEL](#) – 2021.06.25.

Természeti magyarázatok

A zsidó–nem zsidó egyenlőtlenségek legtöbb magyarázata társadalmi okot nevez meg. Először azonban azokat az érdemelvű indokolásokat tárgyalom, amelyek *a természetre mutogatnak*, vagyis azt állítják, ki-ki érdeme szerint részesül a javakból, csak hogy *az érdemek biológiailag meghatározottak*. Vagyis a zsidók azért boldogulnak olyan jól a társadalomban, mert nyertesek a természetben. Még hozzá azért értek el szép sikereket az emancipáció után – írják a szerzők –, mert premodern *genetikai örökségük* előnyös helyzetbe hozta őket.

A faji magyarázat

A természeti megokolások egyik típusa a zsidó siker faji magyarázata, amely a fajtudományokban, illetve a laikus faji gondolkodásban alakult ki, és mára kiszorult a nyilvánosságból. Ez a felfogás azon az elgondoláson alapult, hogy az egyes emberi rasszoknak nemcsak testi, hanem jellegzetes és öröklődő lelki vonásaik is vannak.^[1]

A tézis laikusoknál jellemző verziója szerint a zsidóknak történetesen olyan öröklött belső tulajdonságok jutottak, amelyek segítenek nekik a társadalomban – mások kárára – előre jutni. Magyarországon például ifjabb Weszprémy Kálmán, Hajdú vármegyei tiszteletbeli levéltárnok 1907-ben azt állította, hogy a zsidóknak *„különös, fiziológiailag is elismerendő, öröklött képességük van a kereskedelemre és a pénzzel való bánásra”*.^[2] Balás Károly közgazdászprofesszor és későbbi kormányparti országgyűlési képviselő 1938-ban nyilatkozott a kérdésről: *„A zsidóságnak [...] nemzetközileg ez a törekvése, illetőleg ez az ősi átörökölt ösztöne. Uralomra jutni, a legjobb pozíciókat elfoglalni.”*^[3]

A fajtudós címre igényt tartók verziója ennél annyival volt kifinomultabb, hogy ők a fajok keveredésével is számoltak. Ebben a felfogásban, Houston Stewart Chamberlaint követve, a zsidóknak az érvényesülésüket elősegítő, erkölcsileg tisztátlan „szuperképességeit” jellemzően annak tulajdonították, hogy a zsidó nép egymással össze nem illő rasszok vegyülésével állt össze.^[4] Gáspár János, a Pázmány Péter Tudományegyetem antropológus adjunktusa 1927-ben úgy találta, hogy *„[a psychopathiák oka valószínűleg] az össze nem illő [faji] alkatrészek disharmonias működése. [...] a psychopathiások sorában ismét a zsidóság és ezek korcsai képezik a legnagyobb tehertételt. Minden zsidónak már külső megjelenésén többé-kevésbé kiül a psychopathiás habitus. Az ideges tépelődés, az önszemélylyel való folytonos foglalkozás, a szívtelenség és az érzéketlenség mások szenvedései iránt, a kegyetlenség [...] s más egyéb tünetei a psychopathiának, melyek a zsidó lelki alkaton annyira*

uralkodnak”.^[5] Bosnyák Zoltán, a Zsidókérdést Kutató Magyar Intézet későbbi igazgatója 1937-ben azt írta: „A zsidóság lelki ismertetőjegyei adódnak abból, amit már az előázsiai és az orientáli fajokkal kapcsolatban elmondottunk. [...] Mindig feltalálja magát. Mindenekfelett számító. Legfőbb élethivatása a kereskedés és a pénzkölcsönzés. [...] Makacsul tud törtetni a cél felé.”^[6] 1940-ban pedig ezt: „A zsidóság két fő faji alkotóelemének, az orientális és előázsiai fajnak lelkületét az előzőekben nagy vonásukban már megrajzoltuk. A zsidó szellem ismert vonásait, az üzleti érzéket, a racionális gondolkodást, az anyagelvűséget, a számító fortélyosságot, a faji eredetre vezethetjük vissza.”^[7]

A zsidó siker magyarázatai közül 1945-ig talán a faji volt a legelterjedtebb. A náciizmus bukásával azonban a faji teóriáknak hirtelen leáldozott, és különösen a zsidókkal kapcsolatos elméletek váltak szalonképtelenné. A faji magyarázat azonban nemcsak politikailag problematikus. Amennyire olvasmányaim alapján meg tudom ítélni, kísérlet sem volt arra, hogy empirikus adatokkal vagy logikai érvekkel alátámasszák, sőt nehéz elképzelni is, hogyan lehetett volna ezt végrehajtani.

Szociobiológiai magyarázatok

A zsidók boldogulásának azonban vannak olyan természeti magyarázatai is, amelyeknek manapság is vannak képviselői. Ezeknek az úgynevezett szociobiológiai elméleteknek a hívei szerint is annak köszönhető a zsidók sikere, hogy a zsidókat alkalmasabbá teszi a javak megszerzésére a génállományuk. Ám ez szerintük nem zsidó faji állandó, hanem az evolúció fejleménye, vagyis *természetes kiválasztódás* következménye.

Ez annyit tesz, hogy e felfogás szerint az a szabályszerűség, miszerint az előnyös tulajdonsággal rendelkező egyedeknek jobbak az esélyeik örökítőanyaguk továbbadására, egyrészt nemcsak az állatvilágra, hanem az emberi társadalomra is igaz, másrészt a zsidók esetében szigorúbban érvényesült, mint nem zsidó szomszédjaik esetében. Az az előnyös tulajdonság, amelyre a zsidóknak nagyobb szükségük volt, mint a többi népnek, minden elmélet szerint az intelligencia. Az a tényező pedig, amely a zsidók közt az intelligensebb egyedeket elszaporította, vagyis a szelekciós nyomás, a zsidó történelem. A zsidók múltja tehát ebből a nézőpontból eugenikai gyakorlatnak látszik, a zsidóság a kiválasztódott nép.

Az üldöztetési elmélet

A zsidó sikerekről gondolkodók több hipotézist is kidolgoztak arról, hogyan könnyítette a zsidó történelem az értelmesebbek vagy nehezebbek a kevésbé eszesek szaporodását.^[8] Az egyik szociobiológiai teória szerint a zsidó történelem vérzivataros, könnyáztatta fejezetei a felelősek ezért. Vagyis a zsidóság sikere a zsidósággal történtek iszonyatának, az üldöztetésnek a melléktermékei, a zsidók és keresztények közti egyenlőtlenség a szerény kárpótlás a zsidó szenvedésekért.

Hogyan hozhatta genetikai előnybe a zsidóságot a szívszaggató múltja? Úgy, hogy az évezredek hagyományra visszatekintő pogromok sora, valamint a zsidóságra a külvilág

által kényszerített korlátozások, tehát a gettólét kiostálta azokat a zsidók sorából, akik nem tudtak elmenekülni a halálos veszély elől, illetve megbirkózni a nehézségekkel, vagyis a tehetségtelenebbeket, ügytelenebbeket, kevésbé talpraesetteket és nem eléggé állhatatosakat. Egy részüket megölték, más részük halálát előrehozták a rossz életkörülmények, harmadik részük megkeresztelkedett.

Az üldöztetési tézis meglehetősen régi. Már kora újkori szerzőkben is felmerült, hogy a zsidók hosszú távon jól járnak a hányattatásaikkal.^[9] Az elmélet kifejlett formája pedig nem sokkal Darwin evolúciós elmélete után megszületett: Cesare Lombroso már 1872-től terjesztette, és azóta is sokak helyeslik.^[10]

De hiába régi a teória, számos megoldatlan kérdést felvetődik vele kapcsolatban. (1) A történelem során más népeket is üldöztek és korlátoztak, mégsem tűnik úgy, mintha vetekedne a sikerességük a zsidókéval. (2) Nem lehetséges, hogy a pogromok során a gyilkosságoknak, bántalmazásoknak, rablásoknak éppen a feltehetően nagyobb szellemi tehetséggel bíró ismertebbek, tehetősebbek, sikeresebbek voltak kitettebbek a zsidók közül? Vagyis a szelekciós folyamat végiggondolható úgy is, hogy pontosan a kiemelkedő értelmi képességű zsidók szaporodása volt akadályoztatott a nem zsidó környezet ellenségessége miatt.^[11] (3) A 20. század előtti pogromok tényleg akkora tömegeket pusztítottak el, amelyek szaporodásának elmaradása – bármilyen kegyetlenül hangzik is – jelentős genetikai hozadékkal járhatott a zsidóság számára? (4) A pogromok tényleg kiszámítható lefolyású, átlátható események voltak, amit a találékonyabbak ki tudtak védeni, nem pedig hirtelen támadt, kaotikus és hektikus erőszakos események, ahol az áldozatok kiléte a véletlenül múlt? (5) Végül van az elmélettel egy nem értelmi, hanem erkölcsi természetű probléma is: az üldöztetési tézis elfogadása arra készítetne, hogy a holokausztban a zsidó jósors egyik megalapozóját, a zsidók nagy szerencsésjét is lássuk.

Az észházassági elmélet

Az észházassági teória kifejezésben az észházasság szó nem az érzelem helyett értelmén alapuló frigyre, vagyis érdekházasságra utal, hanem az olyan házasságkötésre, amely a felek számára a partner eszessége miatt (is) kívánatos.

E magyarázat szerint az a génállomány, aminek a zsidóság átlagon felüli értelmi szintjét, és ezáltal a nem zsidókkal szembeni előnyeit köszönheti, nem külső nyomásra alakult ki, hanem egy belső tényező, a judaizmus által reklámozott párválasztási preferenciák miatt. A Talmud ugyanis – érvelnek e magyarázat hívei – a tanultságot kívánatos vonásként mutatja be a jövődöbéli, illetve a jövődöbéli családjának megválasztásánál. Vagyis a zsidó házassági piacon, szemben a kereszténnyel, a vagyonon és szépségen/erőn kívül az intellektuális képességeiket is értékesítették a párkeresők. Ennek köszönhetően elterjedtek az olyan házasságok, amelyekben a gazdag, tehát az átlagnál feltehetőleg intelligensebb család leányát a művelt fiatalemberhez, vagyis a jesiva bóherhez adták, és az ilyen frigy okos utódokat eredményezett.

Az persze, hogy az eladósorban lévő intelligensek ázsiója magas volt a zsidóságban, önmagában még nem magyarázhatná, hogy a zsidók értelmi fölénybe kerültek a többi

néphez képest. Hiszen a kisebb szellemi tehetségű zsidó hajadonok és legények is házasodtak, legfeljebb rosszabb partit találtak maguknak, de a vonásaikat éppúgy örökíthették, mint a zsidó álomesküvők résztvevői. Vagyis az ész nagyra értékelése csak a zsidóságon belüli szellemi egyenlőtlenség növekedésére adna önmagában kielégítő magyarázatot. Az észházasági tézis hívei szerint azonban a zsidó műveltek és gazdagok összeházasodása következtében az intelligensebb házásoknak volt meg az anyagi erejük ahhoz, hogy sok utódot neveljenek fel, így az „okosság génjei” mégis elterjedtek a zsidók körében. Ráadásul amíg a művelt zsidókra semmiféle szexuális korlátozás nem vonatkozott, addig a kereszténység – a protestantizmus megjelenéséig – kifejezetten akadályozta a tanultak szaporodását, ugyanis a művelődés az egyházi személyek privilégiuma volt, nekik pedig elvileg nőtlennek kellett lenniük. A klerikusoknak persze a cölibátus ellenére is születhettek a gyakorlatban gyermekei, de az feltételezhető, hogy a gyermeknemzésből kevésbé vették ki a részüket, mint a laikusok.

Az észházasági elméletnek is megvannak a maga hiányosságai^[12] annak ellenére, hogy már a 20. század eleje óta izgatja a zsidó sikereket megmagyarázni igyekvők fantáziáját.^[13] Először is, tudtommal empirikusan nincs bizonyítva, hogy a tanultak és gazdagok koalíciójával létrejövő frigyek feltűnően gyakoriak voltak a premodern zsidóságban. Az is csak logikus feltételezés, hogy ha mégis voltak ilyen házasságok, azok termékenyebbek voltak a többinél. Végül az is aggályossá teszi a tézist, hogy azonosítja egymással az intelligenciát és a tanultságot, holott az előbbit genetikailag öröklődő vonásnak tartja, míg a műveltség megszerzéséhez a modernitás előtti zsidóságban sem voltak elégségesek a kiemelkedő értelmi képességek, ahhoz megfelelő anyagi erőforrásokra is szükség volt.

A foglalkozásszerkezeti magyarázat

A következő természeti magyarázat szerint, amit foglalkozásszerkezetinek nevezhetnénk, az a premodern genetikai örökség, mely megalapozza a modern zsidó sikert, a nem zsidók műve. Ám ezt ők nem véres erőszakkal hozták létre, mint az üldöztetési tézis tanítja, hanem azzal, hogy a zsidókat kiszorították a megbecsült foglalkozásokból, és azokat a munkákat hagyták rájuk, amelyekhez nekik nem volt gusztusuk. A zsidók ezekben az állásokban megokosodtak, az okosságukat pedig a génjeikben örökítették tovább. A modernitásban ennek köszönhetően már a zsidóknak állt a világ: gomba mód szaporodni kezdtek az olyan állások, amelyekben értelmi feladatokat kellett megoldani.

Ennek a magyarázatnak is megvannak a 19. századi gyökerei. Joseph Jacobs 1899-ben azt írta, a régmúltban a zsidók rá voltak kényszerítve, hogy szellemük munkájából éljenek meg, ez az agyi munka pedig kiszélesítette a koponyájukat, és az mindmáig széles, vagyis Jacobs szerint értelmi kiválóságot jelző. De hogyan örökölték meg az emancipált, modern zsidók ősök premodern kényszer által kialakított értelmi képességeit és koponyaformáját? Jacobsnak könnyű dolga volt, mert ő még lamarckiánusan érvelhetett, vagyis hihetett a szerzett tulajdonságok örökíthetőségében.^[14]

Arra, hogy a tézist a darwini-mendeli evolúció nyelvezetének megfelelőre írják át, egy évszázadot kellett várni. Az úttörő szerepét Jared Diamond játszotta 1994-ben,^[15] a tétel kidolgozást pedig a University of Utah kutatói, Cochran, Hardy és Harpending végezte el. Cochran és társai abból az ősrégi közhelyből indultak ki, hogy az európai zsidókat a premodern időszakban kizárták a kézműves céhekből, nem szerezhettek föld- és háztulajdont, következésképp a kereskedelmi-pénzügyi szektorba kényszerültek. Ezekben a foglalkozásokban azok voltak sikeresek, akiknek jók voltak az értelmi képességei. Az eszközöknek vágott, feltételezik a szerzők, akik az idegek növekedését serkentő géneváltozatokat örökölték. Vagyis az „okosság génjét” hordozó zsidók tudtak jól megélni a munkájukból, családot alapítani és sok utódot felnevelni. Egyre-másra születtek tehát az örökletesen értelmes zsidó generációk, míg az együgyűbb zsidók kihalásra voltak ítélve.

A zsidóknak azonban drágán meg kell fizetniük szellemi fölényük árát az elmélet szerint: ha két, a magasrendű intelligenciáért felelős géneváltozatok valamelyikét öröklő személy gyermeket nemz, akkor nagy eséllyel súlyos megbetegedéssel megküzdeni kénytelen utódot hoznak a világra vagy egyenesen halál vár a gyermekre. Így alakultak ki az askenázi zsidókra jellemző örökletes betegségek (például a Tay-Sachs kór).^[16]

A Cochran és munkatársai által megfogalmazott teóriát a legátfogóbban talán egy kulturális antropológus, Brian Ferguson bírálta. Egyrészt arra hívta fel a figyelmet, nincs bizonyíték rá, hogy a zsidóknál gyakran előforduló genetikai betegségeket okozó géneváltozatok, ha nem okoznak kóros állapotot, valóban együtt járnának az intelligenciával. Másrészt amellet érvelt, hogy azok a foglalkozások, amikbe a zsidókat belekényszerítették, nem tűnnek felettebb intelligenciaigényesnek. Harmadrészt azt fejtegette, hogy Cochranék felfogása történetietlen: időtévesztés az az elgondolás, hogy a középkorban az eszeség és a jövedelem között olyan szoros kapcsolat lett volna, ahogy azt a modern tapasztalataink alapján elképzeljük. A premodern világ általános mintázatának megfelelően az askenázi zsidók társadalmában is keveset számított, mennyire éles elmét örökölt az ember, merthogy minden mást (vagyont, foglalkozást, megbecsülést, kapcsolatokat) is örökölt, és a sikert – ezáltal az örökítőanyag továbbadásának esélyeit is – mindenekelőtt ez a nem genetikai örökség határozta meg.^[17]

*

A szociobiológiai magyarázatok egyedi hibáinál is súlyosabbak azonban a közös problémáik. Először is, mindahány elmélet mögött az a burkolt feltevés áll, hogy az értelmi képességek a génekben öröklődnek. Ám arról, hogy így van-e, végeérhetetlen vita folyik a tudományban. Másodsor, mindahány teória tudottnak veszi, hogy a zsidók intelligenciaszintje magasabb volt, és ezzel magyarázza a zsidók sikerességét. Csakhogy, híreszteljenek bármit is, valójában nincs bizonyíték arra, hogy a zsidók IQ-ja a múltban átlagon felüli lett volna. A rendelkezésünkre álló adatok alapján a zsidók átlagos intelligenciahányadosa az első tesztek és a holokauszt közötti időszakban nagyjából ugyanakkorának tűnik, mint a nem zsidóké.^[18]

Felhasznált irodalom

Baintner Károly 2019: *Gének és kisebbségek. Még mindig tabu téma?* Budapest, Baintner Károly

Balás Károly 1938: Faj, felekezet és statisztika a zsidókérdésben. [Egyesült Keresztény Nemzeti] *Liga Értesítő*, 2. 7–8. 66–86.

Baron, Salo Wittmayer 1952 [1937]: *A Social and Religious History of the Jews. Volume II. Christian Era: The First Five Centuries*. New York, Columbia University Press

Blount, Henry 1636: *A Voyage into the Levant*. London, Andrew Crooke

Bolgár Dániel 2019: A méret a lényeg? A zsidó koponya mérése Magyarországon. *Replika*, 27. 113. 115–141.

Bolgár Dániel 2021b: Magasabb IQ-júak voltak-e a zsidók? *Múlt és Jövő*, 31. 1. 43–65.

Bosnyák Zoltán 1937: *Magyarország elzsidósodása*. Budapest, Held János

Bosnyák Zoltán 1940a: *A zsidókérdés. I. A zsidókérdés – világkérdés*. Budapest, Stádium

Bosnyák Zoltán 1944: *Harc a zsidó veszély ellen! Az antijudaizmus kézikönyve*. Budapest, Új Európa (A Zsidókérdéskutató Magyar Intézet Könyvei, 2.)

Cochran, Gregory – Hardy, Jason – Harpending, Henry 2006: Natural History of Ashkenazi Intelligence. *Journal of Biosocial Science*, 38. 5. 659–693.

Cochran, Gregory – Harpending, Henry 2009: *The 10,000 Year Explosion. How Civilization Accelerated Human Evolution*. New York, Basic Books

Cohen, Israel 1914: *Jewish Life in Modern Times*. New York, Dodd, Mead and Company

Cohen, George 1924: *The Jews in the Making of America*. Boston, The Stratford Co. (*Knights of Columbus Racial Contribution*)

Czeizel Endre 2011: Mi az oka a zsidóság sikerének? *Szombat* (<https://www.szombat.org/politika/4162-mi-az-oka-a-zsidóság-sikerének> – utolsó letöltés: 2021. június 10.)

Czeizel Endre – Bárdossy Péter 2014: *Kertész Imre és a sors. Mit adtak a magyar zsidó-géniuszok kultúránknak?* Budapest, Galenus

Diamond, Jared M. 1994: Jewish Lysosomes. *Nature*, 368. 6469. 291–292.

Entine, Jon 2007: *Abraham's Children. Race, Identity and the DNA of the Chosen People*. New York – Boston, Grand Central Publishing

Falk, Raphael 2017: *Zionism and the Biology of Jews*. Cham, Springer (*History, Philosophy and Theory of Life Sciences*, 19.)

Ferguson, Brian R. 2008: *How Jews Became Smart: Anti-„Natural History of the Ashkenazi Intelligence”*.

(https://www.researchgate.net/publication/273369474_How_Jews_Became_Smart_Anti-Natural_History_of_Ashkenazi_Intelligence – utolsó letöltés: 2021. június 10.)

Feuer, Lewis S. 1963: *The Scientific Intellectual. The Psychological & Sociological Origins of Modern Science*. New York – London, Basic Books

Feuer, Lewis S. 1983: The Sociobiological Theory of Jewish Intellectual Achievement: A Sociological Critique. In: Joseph B. Maier – Chaim I. Waxman (eds.): *Ethnicity, Identity, and History. Essays in Memory of Werner J. Cahnman*. New Brunswick, Transaction Publishers, 93–123.

Frigyes Lajos 1920: *A zsidók természetrajza. Embertani, kórtani, pszichológiai és etikai vázlat*. Budapest, Zsidó Szemle

Gáspár János 1927: A fajok összehasonlító pathológiája. *Népegészségügy*, 8. 21–22. 1518–1536.

Goldstein, David B. 2008: *Jacob's Legacy. A Genetic View of Jewish History*. New Haven – London, Yale University Press

Günther, Hans F. K. 1930: *Rassenkunde des jüdischen Volkes*. München, J. F. Lehmann Verlag

Halász László 2011: A zsidó (meg más) intellektus. I–II. *Szombat* (<https://www.szombat.org/politika/4159-a-zsido-meg-mas-intellektus>, <https://www.szombat.org/politika/4190-a-zsido-meg-mas-intellektus-ii> – utolsó letöltés: 2021. június 10.)

Huarte, John 1594 [1575]: *Examination of Mens Wits*. Transl. by Richard Carew. London, Richard Watkins

Hughes, Alejandro G. 1928: Jews and Gentiles. Their Intellectual and Temperamental Differences. *The Eugenics Review*, 20. 2. 89–94.

Jacobs, Joseph 1891: The Comparative Distribution of Jewish Ability. In: Uő.: *Studies in Jewish Statistics. Social, Vital and Anthropometric*. London, D. Nutt, XLI–LXIX.

Jacobs, Joseph 1899: Are Jews Jews? *Appleton's Popular Science Monthly*, 55. 8. 502–511.

Jorde, L. B. 1992: Genetic Diseases in the Ashkenzi Population: Evolutionary Considerations. In: Bonn -Tamir, Batsheva – Adam, Avinoam (eds.) *Genetic Diversity*

- Among Jews. Diseases and Markers at the DNA Level.* New York – Oxford, Oxford University Press, 305–318.
- Kautsky, Karl 1926 [1914]: *Are the Jews a Race?* New York, International Publishers
- Keltz Sándor 1923: *Konzervatív világnézet. I. kötet. I. könyv. Konzervatív világnézet. II. könyv. Faji konzervativizmus és zsidóság.* Budapest, Stádium
- Kund Attila 2012: Méhelÿ Lajos és a magyar fajbiológiai (sic!) kísérlete (1920–1931). *Múltunk*, 57. 4. 239–289.
- Langton, Daniel R. 2014: Jewish Evolutionary Perspectives on Judaism, Antisemitism, and Race Science in Late Nineteenth-Century England: A Comparative Study of Lucien Wolf and Joseph Jacobs. *Jewish Historical Studies*, 46. 37–73.
- Leroy-Beaulieu, Anatole 1893b: A zsidóság és az antisémita áramlat. Harmadik [helyesen: második] közlemény. S[imonyi] J[enő] ford. *Budapesti Szemle*, 76. 203. 202–255.
- Lombroso, Cesare 1998 [1872]: *Lángész és örültség.* Szabó Károly ford. Szeged, Lazi
- Maimon, Salomon 2015 [1792]: *Életem története.* Uri Asaf – Rácz Péter ford. Pozsony, Kalligram
- Maller, Julius B. 1931: Studies in the Intelligence of Young Jews. *Journal of Jewish Education*, 3. 1. 29–39.
- Murray Charles 2007: A zsidó génusz. *Valóság*, 50. 9. 120–128.
- Oppenheimer, Franz 1911: A zsidók és a gazdasági élet. *Husadik Század*, 12. 7. 1–19.
- Patai, Raphael 1996: *The Jewish Mind.* Detroit, Wayne State University Press
- Patai, Raphael – Patai Wing, Jennifer 1975: *The Myth of the Jewish Race.* Detroit, Wayne State University Press
- Ruppin, Arthur 1920 [1904]: *Die Juden der Gegenwart. Eine sozialwissenschaftliche Studie.* Berlin, Jüdischer Verlag
- Ruppin, Arthur 1934: *The Jews in the Modern World.* London, Macmillan and Co. (*Studies in Modern History*)
- Seligman, Daniel 1992: *A Question of Intelligence. The IQ Debate in America.* New York, Birch Lane Press
- Szebik Imre, ifj. 2002: Eugenika a 19. és 20. század fordulóján. *2000*, 14. 4. 68–74.
- Szilágyi Dénes 1943: *A zsidó népegyéniség.* Budapest, Zsidó Munkaközösség (*Értekezések a Zsidóságtudomány Köréből*)

- van den Haag, Ernest 1969: *The Jewish Mystique*. New York, Stein and Day
- Weszprémy Kálmán 1907: *A magyarországi zsidóságról. I. A magyarországi zsidók statistikája*. Debreczen, [Csáthy Ferencz]
- Weyl, Nathaniel 1966: *The Creative Elite in America*. Washington, Public Affairs Press
- Weyl, Nathaniel 1989: *The Geography of American Achievement*. Washington, Scott-Townsend Publishers
- Weyl, Nathaniel – Possony, Stefan T. 1963: *The Geography of Intellect*. Chicago, Henry Regnery Company
- Wiener, Norbert 1964 [1953]: *Ex-Prodigy. Childhood and Youth*. Cambridge, MIT Press
- Zlotogora, Joel – Bach, Gideon 2003: The Possibility of a Selection Process in the Ashkenazi Jewish Population. *The American Journal of Human Genetics*, 73. 2. 438–440.
- Zlotogora, Joel – Zeigler, Marcia – Bach, Gideon 1988: Selection in Favor of Lysosomal Storage Disorders? *The American Journal of Human Genetics*, 42. 2. 271–273.

Jegyzetek

- [1] Lásd ennek kifejtésére Bosnyák 1944: 55–57.
- [2] Weszprémy 1907: 140.
- [3] Balás 1938: 71.
- [4] Kund 2012: 257–260, 263–270, Szebik 2002: 72–73.
- [5] Gáspár 1927: 1535.
- [6] Bosnyák 1937: 54.
- [7] Bosnyák 1940: 44. Lásd még Keltz Sándor (1923: 147) leírását a zsidó fajkeverék lelki alkatáról.
- [8] Az alábbiakban a zsidó siker szociobiológiai elméletei közül csak az elterjedtebbeket ismertettem. Alternatív elméleteket sorol Nathaniel Weyl (1966: 143–149). Az ismertetett megokolásoktól részleteiben eltérő az érvelése a szociobiológiai magyarázat magyarországi képviselőinek is (Czeizel – Bárdossy 2014: 115–126, Baintner 2019: 92–98, lásd még Halász 2011, Czeizel 2011).
- [9] Huarte 1594: 187, Blount 1636: 113–115.
- [10] Lombroso 1998: 37, Jacobs 1891: LV, Leroy-Beaulieu 1893: 225, Ruppín 1920: 191, Oppenheimer 1911: 10, Cohen 1914: 223, Cohen 1924: 238–243, Hughes 1928: 94,

Günther 1930: 202, Maller 1931: 38–39, Patai – Patai 1975: 150–151, Patai 1996: 304–305, 335, 338, Weyl 1989: 138–146, Seligman 1992: 133–134, Diamond 1994: 292.

[11] Az eddig bemutatott ellenvetésekre lásd Murray 2007: 123.

[12] Átfogó kritikájára lásd Feuer 1983.

[13] Ruppin 1920: 191, Frigyes 1920: 47, Cohen 1924: 245–247, Kautsky 1926: 139, Hughes 1928: 94, Ruppin 1934: 17, Szilágyi 1943: 74, Baron 1952: 234–235, Weyl – Possony 1963: 97–99, 113, 285–286, Wiener 1964: 11–12, Weyl 1966: 2–4, 167–193, van den Haag 1969: 13–22, Patai – Patai 1975: 151, Weyl 1989: 147–158, Diamond 1994: 292, Patai 1996: 305–306. Lásd az elmélet előzményére Maimon 2015: 30.

[14] Jacobs 1899: 510, Langton 2014: 62–66.

[15] Diamond 1994: 292. Lásd még Zlotogora – Zeigler – Bach 1988, Jorde 1992, Zlotogora – Bach 2003.

[16] Cochran – Hardy – Harpending 2006, Cochran – Harpending 2009: 187–224. Lásd még Entine 2007: 315–323, Goldstein 2008: 100–114, Falk 2017: 133–136.

[17] Ferguson 2008.

[18] Bolgár 2021b. – Az IQ-tesztek kora előtt a népek értelmességét a kutatók a koponyaméretük alapján kívánták felderíteni. A zsidó koponya mérésének nemzetközi és hazai történetére lásd Bolgár 2019.